

ŽMOGAUS TEISIŲ STEBĖJIMO INSTITUTAS
HUMAN RIGHTS MONITORING INSTITUTE

Didžioji g. 5, LT-01228, Vilnius. Tel. (5) 23 14 681 Faks. (5) 23 14 679 El. p. hrmi@hrmi.lt www.hrmi.lt

**Teisingumo ministrui
Juozui Bernatoniui**

**Teisingumo ministerijos
Administracinės ir baudžiamosios justicijos departamento direktorei
Simonai Mesonienei**

**Teisingumo Ministerijos
Administracinės ir baudžiamosios justicijos departamento
Baudžiamosios Justicijos skyriaus vedėjui
Mariui Rakšteliui**

2013 m. vasario 11 d.
Nr. IS-VIII-2

Dėl 2012 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2012/13/ES dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese bei 2010 m. spalio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2010/64/ES dėl teisės į vertimo žodžiu ir raštu paslaugas baudžiamajame procese įgyvendinimo

2013 m. sausio 31 d. Teisingumo ministerija paskelbė įstatymo projektą Nr. 13-286-01, „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso priedo papildymo įstatymo projektas“, (toliau – Projektas) kuriuo būtų siekiama įgyvendinti Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas 2010/64/ES dėl teisės į vertimo žodžiu ir raštu paslaugas baudžiamajame procese ir 2012/13/ES dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese. Projektu iš esmės preziumuojama, kad Lietuvos teisės aktai jau atitinka direktyvų nustatoma reguliavimą ir papildomai perkelti direktyvų nereikia, todėl Projekte tiesiog siūloma Baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) priede nurodyti, jog minėtosios direktyvos yra įgyvendinamos BPK. Tokio vertinimo argumentai yra pateikiami Direktyvos 2010/64/ES ir nacionalinių teisės aktų atitikties lentelėje, Nr. 13-286-01, ir Direktyvos 2012/13/ES ir nacionalinių teisės aktų atitikties lentelėje, Nr. 13-286-01.

BPK nustatomas reguliavimas iš tiesų didžiaja dalimi tenkina direktyvų keliamus reikalavimus. Tačiau Žmogaus teisių stebėjimo institutas (toliau – ŽTSI) išanalizavęs aptariamąsias direktyvas ir nacionalinių teisės aktų atitikties lenteles išvelgia dabartinio reglamentavimo neatitikimų ir trūkumų, siekiant įgyvendinti direktyvose numatomą reguliavimą, todėl mato poreikį papildyti BPK ir imtis kitų priemonių.

ŽTSI, kaip žmogaus teisių nevyriausybinė organizacija, į kurios veiklą patenka ir siekis užtikrinti tinkamą žmogaus teisių standartų užtikrinimą baudžiamajame procese, yra suinteresuota, jog minėtųjų direktyvų nuostatos būtų tinkamai perkeltos į nacionalinę teisę. Todėl toliau, iš dalies vadovaudamiesi Teisingumo ministerijos parengtomis nacionalinių teisės aktų atitikties lentelėmis, pateikiame dabartinio reglamentavimo trūkumų sąrašą ir jo pagrindimą bei pasiūlymus dėl reikalingų pakeitimų.

Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/13/ES dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese

1. Direktyvos 3 str. 1 dalis nustato:

„Valstybės narės užtikrina, kad įtariamiesiems arba kaltinamiesiems nedelsiant būtų pateikta informacija bent apie šias pagal nacionalinę teisę taikomas procesines teises, kad tomis teisėmis būtų galima veiksmingai pasinaudoti:

[...]

e) teisę tylėti.“

Atitikties lentelėje nurodoma, jog šią direktyvos nuostatą įgyvendina Konstitucijos 31 str., numatantis, *inter alia*, jog „Draudžiama versti duoti parodymus prieš save, savo šeimos narius ar artimus giminaičius.“ Pabrėžtina, jog šis Konstitucijos straipsnis tik įtvirtina minimąją įtariamojo (kaltinamojo teisę), tačiau niekaip nereglementuoja *informavimo* apie ją, kaip kad numato direktyva.

Susiklosčiusioje praktikoje įtariamieji apie turimas procesines teises žodžiu paprastai informuojami tiesiog perskaitant BPK 21 str. 4 d. įtvirtintą procesinių teisių sąrašą. Įtariamasis apie savo teises informuojamas raštu pateikiant pranešimą apie įtarimą, kuriame turi būti „išvardytos įtariamojo teisės“ (BPK 187 str. 1 d.). Praktikoje šios teisės išvardijamos pacituojant BPK 21 str. 4d. (žr. pridedamą standartinę pranešimo apie įtarimą formą). Pabrėžtina, jog BPK 21 str. 4 d. nenurodoma teisė tylėti ar teisė neduoti parodymų. Taigi dėl dabartinio BPK reguliavimo ir susiklosčiusios praktikos, šiuo metu direktyvos 3 str. 1 d., kiek tai susiję su e punktu, nėra tinkamai įgyvendinama.

Pasiūlymas. Papildyti BPK 21 str. 4 d. ir 188 str. 3 d. tiesiogiai numatant, kad įtariamasis „turi teisę atsisakyti duoti parodymus“.

2. Direktyvos 3 str. 2 dalis nustato:

„Valstybės narės užtikrina, kad informacija, nurodyta 1 dalyje, būtų teikiama žodžiu arba raštu paprasta ir lengvai suprantama kalba, atsižvelgiant į specialius pažeidžiamų įtariamųjų arba kaltinamųjų poreikius.“

Atitikties lentelėje nurodoma, jog šią direktyvos nuostatą įgyvendina BPK 8 str. ir 43 str., reglamentuojantys atitinkamai teisę į vertimą ir vertėją, kaip proceso dalyvį, bei BPK 44 str., išvardijantis pagrindines asmenų teises baudžiamojo proceso metu. Pabrėžtina, kad nei vienas iš minimų BPK straipsnių nereguliuoja *informavimo* apie asmens turimas teises, apie kurį kalbama direktyvos 3 str. 2 d., taigi jos negali būti laikomos įgyvendinančiomis minėtąjį direktyvos reikalavimą.

Kaip minėta prieš tai, įtariamiesiems ir kaltinamiesiems informacija raštu ir žodžiu pateikiama paprasčiausiai išvardinant BPK 21 str. 4 d. numatytas procesines teises. Toks teisių išvardijimas vartojant BPK įtvirtintus teisinius terminus, nepateikiant jokių papildomų paaiškinimų apie teisių esmę ir pasinaudojimo jomis tvarką, negali būti laikomas paaiškinimu

„paprasta ir lengvai suprantama kalba“, kaip numatoma direktyvoje. Todėl dabartiniu BPK reguliavimu direktyvos 3 str. 2 d. nėra tinkamai įgyvendinama.

Šiame kontekste ŽTSI ypatingai norėtų atkreipti dėmesį į „Orientacinio pranešimo apie teises pavyzdį“ pridėtą prie direktyvos, kaip į sektiną pavyzdį.

Pasiūlymas. Papildyti BPK 187 str. numatant, kad kartu su pranešimu apie įtarimą įtariamajam įteikiamas pranešimas apie jo turimas procesines ir kitas teises. Vadovaujantis prie direktyvos pridėtu orientaciniu pranešimo apie teises pavyzdžiu paruošti standartinę pranešimo apie turimas procesines ir kitas teises formą. Pranešimą numatyti kaip antrąjį BPK priedą. Alternatyviai, standartinę pranešimo apie turimas procesines ir kitas teises formą galima įtvirtinti poįstatyminiu teisės aktu.

3. Direktyvos 4 str. 1, 2 dalys nustato:

„1. Valstybės narės užtikrina, kad įtariamieji arba kaltinamieji, kurie yra suimti arba sulaikyti, nedelsiant gaut raštišką pranešimą apie teises. Jiems suteikiama galimybė perskaityti pranešimą apie teises ir leidžiama jį pasilikti visą jų laisvės apribojimo laikotarpį.

2. Be 3 straipsnyje nustatytos informacijos, į šio straipsnio 1 dalyje nurodytą pranešimą apie teises turi būti įtraukiama informacija ir apie šias pagal nacionalinę teisę taikomas teises:

- a) teisę susipažinti su bylos medžiaga;
- b) teisę informuoti konsulines įstaigas ir vieną asmenį;
- c) teisę gauti skubią medicininę pagalbą ir
- d) apie tai, kiek maksimaliai valandų (dienų) gali būti ribojama įtariamojo ar kaltinamojo laisvė iki bylos nagrinėjimo teisminėje institucijoje pradžios.“

Atitiktis lentelėje nurodoma, jog šios direktyvos nuostatos visiškai įgyvendinamos. Nurodoma, kad BPK 187 str. įgyvendina direktyvos 4 str. 1 dalį. Tuo tarpu kaip įgyvendinantys direktyvos 4 str. 2 dalį nurodomi BPK 21 str., reglamentuojantis įtariamojo procesinį statusą, 22 str. reglamentuojantis kaltinamojo procesinį statusą, 187 str., reglamentuojantis pranešimą apie įtarimą, 128 str., reglamentuojantis pranešimą apie įtariamojo suėmimą, 123 str., reglamentuojantis suėmimo skyrimo tvarką, 127 str., reglamentuojantis suėmimo taikymo trukmę ir jo termino pratęsimą, 140 str., reglamentuojantis laikinojo sulaikymo taikymą bei Suėmimo vykdymo įstatymo 45 str., reglamentuojantis suimtųjų sveikatos priežiūrą.

Pabrėžtina, jog nei viena iš išvardytų nacionalinės teisės nuostatų, išskyrus BPK 187 str., nereglamentuoja įtariamojo ir kaltinamojo *informavimo* apie jų turimas teises, todėl negali būti laikomos įgyvendinančiomis direktyvos 4 str. 2 dalį. Tuo tarpu, kaip minėta, vadovaujantis BPK 187 str. pranešime apie įtarimą išvardijamos tik BPK 44 str. numatytos teisės. Taigi į šį sąrašą nepatenka direktyvos 4 str. 2 d. a-d punktuose numatyta informacija. Todėl dabartinis BPK nustatytas reglamentavimas negali būti laikomas tinkamai įgyvendinančiu direktyvos 4 str. 1, 2 dalis.

Pasiūlymas. Papildyti BPK 187 str. numatant, kad kartu su pranešimu apie įtarimą įtariamajam įteikiamas pranešimas apie jo turimas procesines ir kitas teises, kaip nurodyta ankstesniame pasiūlyme (2 punktas). Parengtoje standartinėje pranešimo apie turimas procesines teises numatyti šias ir kitas įtariamojo turimas teises.

4. Direktyvos 4 str. 4 dalis nustato:

„Pranešimas apie teises parengiamas paprasta ir lengvai suprantama kalba. I priede pateikiamas orientacinis pranešimo apie teises pavyzdys.“

Atitiktis lentelėje nurodoma, jog šią direktyvos nuostatą visiškai įgyvendina BPK 44 str. 2d. nustatanti, kad „Kiekvienam sulaikytajam ar suimtajam nedelsiant jam suprantama kalba turi būti pranešama, dėl ko jis sulaikomas ar suimamas.“

Tačiau nurodoma BPK nuostata skirta užtikrinti, kad sulaikytajam ar suimtajam būtų suprantamai praneštos jo laisvės paribojimo priežastys; ji neužtikrina *informavimo apie procesines teises*, o būtent tokio pobūdžio informavimą siekiam užtikrinti aptariama direktyvos nuostata. Atsižvelgiant į tai, ŽTSI dar syki norėtų pabrėžti, kad svarbu atsižvelgti į prie direktyvos pridedamą pranešimo apie teises pavyzdį, kaip tinkamą ir sektiną informavimo būdą.

Pasiūlymas. Parengti standartinę pranešimo apie turimas procesines ir kitas teises formą, kaip numatyta ankstesniuose pasiūlyimuose (2, 3 punktai).

5. Direktyvos 7 str. („Teisė susipažinti su bylos medžiaga“) 4 dalis nustato:

„Nukrypstant nuo 2 ir 3 dalių, jei tai nepažeidžia teisės į teisingą bylos nagrinėjimą, teisė susipažinti su tam tikra medžiaga gali būti nesuteikta, jei dėl tokio susipažinimo gali kilti didelė grėsmė kito asmens gyvybei arba pagrindinėms teisėms, arba jei tai yra griežtai būtina siekiant apsaugoti svarbų viešąjį interesą, pavyzdžiui, tais atvejais, kai kyla pavojus sutrukdyti vykdomam tyrimui, arba jei tai gali rimtai pažeisti valstybės narės, kurioje vyksta baudžiamasis teismo procesas, nacionalinį saugumą. Valstybės narės užtikrina, kad pagal nacionalinėje teisėje numatytą tvarką sprendimą neatskleisti tam tikros medžiagos vadovaujantis šia dalimi priimtų teismas arba sprendimui bent būtų taikoma teisminė peržiūra.“

Atitiktis lentelėje nurodoma, jog šią direktyvos nuostatą visiškai įgyvendina BPK 181 str., reguliuojantis proceso dalyvių teisę susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis. BPK 181 str. iš tiesų didžiąja dalimi įgyvendina aptariamą direktyvos nuostatą, tačiau direktyva, siekdama užtikrinti teisę į teisingą bylos nagrinėjimą, nustato gerokai griežtesnius kriterijus atvejams, kai neleidžiama susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis, nei tai daro dabartinės BPK nuostatos.

Direktyva numato, kad „teisė susipažinti su *tam tikra* medžiaga gali būti nesuteikta“ – taigi bet kokių atveju apribojant susipažinimą su ikiteisminio tyrimo medžiaga tai turi būti daroma proporcingai, nesuteikiant galimybės susipažinti tik su konkrečiomis duomenų dalimis; jokiais atvejais neturėtų būti taikomas bendras, blanketinis ribojimas. Taip pat direktyva nustato, kad toks ribojimas gali būti taikomas tik ypatingais atvejais: „jei dėl tokio susipažinimo gali kilti *didelė grėsmė kito asmens gyvybei* arba pagrindinėms teisėms, arba jei tai yra *griežtai būtina siekiant apsaugoti svarbų viešąjį interesą*, pavyzdžiui, tais atvejais, kai kyla pavojus sutrukdyti vykdomam tyrimui, arba jei tai gali rimtai pažeisti valstybės narės, kurioje vyksta baudžiamasis teismo procesas, nacionalinį saugumą“.

Tuo tarpu BPK 181 str. 1 d. nustato daug platesnes galimybes apriboti susipažinimą su ikiteisminio tyrimo duomenimis: „Prokuroras turi teisę neleisti susipažinti su visais ikiteisminio tyrimo duomenimis ar jų dalimi, taip pat neleisti daryti ikiteisminio tyrimo medžiagos kopijas ar išrašus, jei toks susipažinimas, prokuroro manymu, galėtų pakenkti ikiteisminio tyrimo sėkmei.“ Taigi dabartinis BPK reguliavimas sudaro prielaidas neleisti susipažinti su *visais* ikiteisminio tyrimo duomenimis, o ne tik tais, su kuriais apriboti teisę susipažinti yra objektyviai reikalinga. Taip pat keliama daug mažesni reikalavimai tokio

apribojimo pagrindimui – pakanka prokuroro nuomonės, jog tai bus nepalanku ikiteisminiam tyrimui; nekalbama apie būtinybę apsaugoti viešuosius interesus. Tokiu būdu sudaromos prielaidos piktnaudžiauti įgaliojimu riboti priėjimą prie ikiteisminio tyrimo duomenų. Taigi dabartinis reglamentavimas ne tik neatitinka direktyvos nuostatos, kiek tai susiję su galimybėmis apriboti priėjimą prie ikiteisminio tyrimo duomenų, bet sudaro prielaidas pažeisti teisę į teisingą teismą.

Pasiūlymas. Pakeisti BPK 181 str. 1 d. nustatant griežtesnius reikalavimus atsisakymui leisti susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis. Tai įgyvendinti galima numatant, jog „Prokuroras turi teisę neleisti susipažinti su visais ikiteisminio tyrimo duomenimis ar jų dalimi, taip pat neleisti daryti ikiteisminio tyrimo medžiagos kopijas ar išrašus, jei toks teisės susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis apribojimas yra būtinas, kad nebūtų sutrukdyta tinkamai atlikti ikiteisminį tyrimą, ir nepažeis teisės į teisingą bylos nagrinėjimą.“, ar pasirenkant kitą formuluotę.

Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/64/ES dėl teisės į vertimo žodžiu ir raštu paslaugas baudžiamajame procese

1. Direktyvos 2 str. 4 dalis nustato:

„Valstybės narės užtikrina, kad egzistuočių procedūra ar mechanizmas, skirti nustatyti, ar įtariamieji ar kaltinamieji kalba baudžiamojo proceso kalba ir ją supranta, ir ar jiems reikalinga vertėjo žodžiu pagalba.“

Atitikties lentelėje nurodoma, jog šią direktyvos nuostatą visiškai įgyvendina BPK 8 str., reglamentuojantis proceso kalbą, ir 44 str. 7 d. nustatanti, *inter alia*, kad įtariamasis ar kaltinamasis turi teisę „nemokamai naudotis vertėjo paslaugomis, jeigu nesupranta ar nekalba lietuviškai“.

Abi nurodytos BPK nuostatos įtvirtina įtariamųjų ir kaltinamųjų teisę gauti nemokamas vertimo paslaugas, tačiau nei viena iš šių nuostatų nenumato jokios procedūros ar mechanizmo, skirto nustatyti ar šios paslaugos yra reikalingos, todėl šiuo metu aptariama direktyvos nuostata nėra įgyvendinama.

Pasiūlymas. Atlikti situacijos įvertinimą, konsultuojantis su srities praktikais – ikiteisminio tyrimo pareigūnais, prokurorais, ikiteisminio tyrimo teisėjais, advokatais – siekiant nustatyti, ar praktikoje iškyla problemų identifikuojant vertimo poreikį ir kokio pobūdžio šios problemos. Atsižvelgiant į praktikoje kylančias problemas, reglamentuoti procedūrą, skirtą nustatyti ar asmeniui baudžiamajame procese reikalingas vertimas.

2. Direktyvos 2 str. 5 dalis nustato:

„Valstybės narės užtikrina, kad vadovaujantis pagal nacionalinę teisę nustatytais procedūromis, įtariamiesiems ar kaltinamiesiems būtų suteikta teisė užginčyti sprendimą, nustatantį, kad nereikia teikti vertimo žodžiu paslaugų, ir, suteikus vertimo žodžiu paslaugas, galimybė skųsti vertimo žodžiu kokybę, jei ji nepakankamai gera teisingam procesui apsaugoti.“

Atitikties lentelėje nurodoma, jog šią direktyvos nuostatą visiškai įgyvendina BPK III skyriaus V skirsnis „Apskundimas ikiteisminio tyrimo metu“, kuriame reguliuojama ikiteisminio tyrimo pareigūnų ir prokurorų veiksmų ir nutarimų apskundimo tvarka.

Tačiau pastebėtina, jog, kaip minėta prieš tai, pagal dabartinį BPK nustatytą reglamentavimą, nėra jokio sprendimo dėl vertėjo paskyrimo mechanizmo, taigi šiuo klausimu, jei vertėjas nekviečiamas, nėra priimamas ir joks formalus sprendimas. Dėl to praktikoje gali iškilti sunkumų įgyvendinant apskundimo teisę.

Pasiūlymas. BPK tiesiogiai įtvirtinti, jog dėl vertėjo skyrimo ar neskystimo priimamas nutarimas, kuris gali būti skundžiamas bendraja, BPK III skyriaus V skirsnyje numatyta tvarka.

3. Direktyvos 2 str. 6 dalis nustato:

„Jei tinkama, gali būti naudojamos tokios komunikacijos technologijos, kaip vaizdo konferencijos arba telefonas ar internetas, nebent siekiant užtikrinti teisingą procesą vertėjui žodžiu būtina dalyvauti asmeniškai.“

Atitiktis lentelėje nurodoma, jog šią direktyvos nuostatą visiškai įgyvendina BPK 179 str., reguliuojantis tyrimo veiksmų eigos ir rezultatų fiksavimą, ir 260 str., reguliuojantis garso ir vaizdo įrašymo priemonių naudojimo teisiamejame posėdyje tvarką.

Pabrėžtina, kad minėtieji BPK straipsniai nustato garso ir vaizdo įrašymo priemonių naudojimą tik ikiteisminio tyrimo veiksmų ir teismo posėdžių eigos *fiksavimui*. BPK šiuo metu nenumato jokios galimybės naudoti komunikacijos priemonės, tarp jų ir internetą, siekiant užtikrinti teisę vertimą. Atsižvelgiant į tai, siūlytina apsvarstyti galimybę numatyti tokių priemonių naudojimą, kadangi jos galėtų palengvinti teisės į vertimą užtikrinimą tais atvejais, kai reikia vertėjų iš retų kalbų, kurios specialistų Lietuvoje gali būti labai nedaug arba visai nebūti.

Pasiūlymas. BPK numatyti galimybę vertimo paslaugas ikiteisminio tyrimo ir teisiųjų posėdžių metu teikti naudojantis komunikacijos technologijomis, tokiomis kaip konferencijos arba telefonas ar internetas, kai nėra galimybių užtikrinti vertėjo dalyvavimo asmeniškai.

4. Direktyvos 3 str. 1, 2 dalys nustato:

„1. Valstybės narės užtikrina, kad įtariamiesiems arba kaltinamiesiems, kurie nesupranta atitinkamo baudžiamojo proceso kalbos, per protingą laikotarpį būtų raštu išversti visi esminiai dokumentai, siekiant užtikrinti, kad jie galėtų pasinaudoti teise į gynybą ir apsaugoti teisingą procesą.

2. Esminiams dokumentams priskiriami visi sprendimai, kuriais asmeniui atimama laisvė, visi kaltinimai arba kaltinamieji aktai ir visi teismo sprendimai.“

Dabartinis BPK reglamentavimas tinkamai neįgyvendina direktyvos 3 str. 2 d. Vadovaujantis BPK 8 str. 3 d. („Bylos dokumentai, kurie šio Kodekso nustatytais atvejais įteikiami įtariamajam, kaltinamajam ar nuteistajam, taip pat kitiems proceso dalyviams, turi būti išversti į jų gimtąją kalbą arba į kitą kalbą, kurią jie moka.“), išverčiami tik asmeniui įteikiami dokumentai. Tuo tarpu BPK dokumentų įteikimą numato ne visais atvejais, kai atimama asmens laisvė: BPK 125 str. 3 d. nustato, jog „Nutarimas ar nutartis skirti kardomąją priemonę paskelbiami įtariamajam pasirašytinai.“ Taigi šiuo atveju dokumentas su sprendimu atimti asmens laisvę (nutartis skirti suėmimą) jam nėra įteikiamas, taigi ir neišverčiamas.

Pasiūlymas. BPK nustatyti, jog visi nutarimai ar nutartys skirti kardomąją priemonę įtariamiesiems ir kaltinamiesiems yra įteikiami.

5. Direktyvos 3 str. 3 dalis nustato:

„Kompetentingos valdžios institucijos kiekvienu atskiru atveju nusprendžia, ar bet kuris kitas dokumentas yra esminis. Įtariamieji arba kaltinamieji arba jų gynėjas gali tuo tikslu pateikti motyvuotą prašymą.“

Dabartinis BPK reglamentavimas tinkamai neįgyvendina direktyvos 3 str. 3 d. Kaip minėtina, vadovaujantis BPK 8 str. 3 d., išverčiami tik įtariamajam, kaltinamajam ar nuteistajam įteikiami dokumentai. BPK nenumato galimybės priimti individualius sprendimus atskirų dokumentų vertimo tikslingumo klausimu, todėl direktyvos 3 str. 3 dalis šiuo metu nėra tinkamai įgyvendinama.

Pasiūlymas. BPK numatyti galimybę ikiteisminio tyrimo pareigūnui, prokurorui, ikiteisminio tyrimo teisėjui ar teismui pripažinti, jog tam tikras su baudžiamuoju procesu susijęs dokumentas turi būti išverstas į įtariamajam ar kaltinamajam suprantamą kalbą, nepaisant to, ar BPK numato tokio dokumento įteikimą įtariamajam ar kaltinamajam. Taip pat numatyti galimybę įtariamajam ar kaltinamajam teikti motyvuotus prašymus dėl atskirų su baudžiamuoju procesu susijusių dokumentų vertimo į jiems suprantamą kalbą.

6. Direktyvos 3 str. 6 dalis nustato:

„Europos arešto orderio vykdymo procese vykdančioji valstybė narė užtikrina, kad visiems asmenims, kurių atžvilgiu vykdomas toks procesas ir kurie nesupranta kalbos, kuria parengtas Europos arešto orderis arba į kurią jį išvertė išduodančioji valstybė narė, jos kompetentingos valdžios institucijos pateiktą raštišką to dokumento vertimą.“

Dabartinis BPK reglamentavimas tinkamai neįgyvendina direktyvos 3 str. 6 d. BPK nenumato Europos arešto orderio įteikimo asmeniui, kurio atžvilgiu jis išduotas, dėl to, vadovaujantis BPK 8 str. 3 d., šis dokumentas nebūtų išverčiamas.

Pasiūlymas. BPK numatyti, jog Europos arešto orderis įteikiamas asmeniui, dėl kurio jis yra išduotas.

7. Direktyvos 5 str. 2 dalis nustato:

„Valstybės narės, siekdamos skatinti adekvatų vertimą žodžiu ir raštu bei veiksmingą prieigą prie jų, stengiasi sukurti nepriklausomų, tinkamą kvalifikaciją įgijusių, vertėjų raštu ir žodžiu registrą ar registrus. Sukūrus šį registrą ar keletą jų, jie, kai tinkama, yra prieinami gynėjams ir kompetentingoms valdžios institucijoms.“

Atitikties lentelėje nurodoma, jog „šiuo metu nėra poreikio stengtis sukurti nepriklausomų, tinkamą kvalifikaciją įgijusių, vertėjų raštu ir žodžiu registrą ar registrus“, todėl, kad Lietuvos apygardų teismuose, apygardų administraciniuose teismuose, apylinkių teismuose yra patvirtintas vertėjų pareigybių skaičius, o kituose teismuose vertėjai paskiriami viešųjų pirkimų būdu.

Su tokiu pateikiamu vertinimu negalima sutikti. Visų pirma, kalbama tik apie teisėjus teisminėse institucijose, tuo tarpu aptariama direktyvos nuostata skirta užtikrinti tinkamą vertimą visose proceso, taigi ir ikiteisminio tyrimo, stadijose. Taigi registras, net jei jis nebūtų naudojamas teismų, būtų naudingas ikiteisminio tyrimo įstaigoms. Taip pat svarbu pastebėti, jog teismai paprastai turi tik vertėjus iš anglų ir rusų kalbų.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, vertėjų registro sukūrimas yra tikslingas:

- registras palengvintų vertėjų, ypač iš Lietuvoje retesnių kalbų, paieškas, ir tais atvejais kai vertėjo ieškoma ikiteisminio tyrimo stadijoje, ir jo ieško ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar gynėjas, ir tais atvejais, kai vertėjo ieškoma teisminėje stadijoje;

- registras padėtų užtikrinti trumpesnę proceso trukmę, kadangi jame be papildomos paieškos būtų pateikiami profesionalių vertėjų kontaktiniai duomenys;
- registro sukūrimas susijęs su mažomis sąnaudomis – tam pakaktų elektroninėje erdvėje prieinamo profesionalių vertėjų iš užsienio kalbų sąrašo; patekti į sąrašą dėl galimybės gauti atlyginimą už vertimos paslaugas būtų suinteresuoti ir patys vertėjai.

Pasiūlymas. Poįstatyminiu teisės aktu reglamentuoti ir sukurti nepriklausomų, tinkamą kvalifikaciją įgijusių, vertėjų raštu ir žodžiu registrą.

8. Direktyvos 5 str. 3 dalis nustato:

„Valstybės narės užtikrina, kad vertėjai žodžiu ir raštu paisytų su vertimais žodžiu ir raštu, kurie atliekami remiantis šios direktyvos nuostatomis, susijusio konfidencialumo.“

Atitiktis lentelėje nurodoma, jog šią direktyvos nuostatą visiškai įgyvendina BPK 33 str., reglamentuojantis priesaiką baudžiamajame procese, 44 str. 9 d., nustatanti proceso dalyvių teisę į pagarbą jų privačiam ir šeimos gyvenimui, bei 177 str., nustatanti ikiteisminio tyrimo duomenų neskelbtinumą.

Pabrėžtina, kad nei viena iš nurodytų BPK nuostatų nėra skirta užtikrinti su vertimu susijusio konfidencialumo, t. y. direktyvos 5 str. 3 d. tikslo. BPK 33 str. reglamentuojama priesaika įpareigoja vertėją pateikti teisingą vertimą. BPK 44 str. 9 d. yra skirta žmogaus teisės į privatą gyvenimą apsaugai, o ne konfidencialumo – žmogaus teisės į teisingą teismą prielaidos – užtikrinimui. Tuo tarpu BPK 177 str. numato draudimą viešai paskelbti ikiteisminio tyrimo duomenis, o ne konfidencialaus vertėjo darbo garantijas.

BPK šiuo metu neįtvirtina jokių garantijų, tiesiogiai užtikrinančių vertimo paslaugų konfidencialumo, t. y. draudimą vertėjui tretiesiems asmenims atskleisti informaciją, gautą vykdant savo kaip vertėjo funkcijas baudžiamajame procese. Taip pat svarbu apstebėti, jog BPK nenumato jokio tiesioginio draudimo vertėjui atskleisti informaciją, gautą vertėjaujant tarp įtariamojo ar kaltinamojo ir jo gynėjo, ikiteisminio tyrimo pareigūnui, prokurorui ar kitiems asmenims.

Pasiūlymas. Siekiant visapusiškai užtikrinti teisę į teisingą teismą, į BPK įtraukti nuostatas, garantuojančias vertimo paslaugų konfidencialumą.

Išvados

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, siekiant tinkamai įgyvendinti aktualias ES direktyvas, ŽTSI siūlo koreguoti Projektą prieš jį užregistruojant Seime, atsižvelgiant į ŽTSI pateiktas pastabas ir pasiūlymus. ŽTSI nori ypatingai pabrėžti standartinės pranešimo įtariamajam ar kaltinamajam apie jo procesines teises formos sukūrimo svarbą, taip pat profesionalių vertėjų galinčių dalyvauti baudžiamajame procese registro sukūrimo ir vertimo paslaugų konfidencialumo garantavimo svarbą.

Jei turite tolesnių klausimų arba reikalinga papildoma informacija, maloniai prašome susisiekti su ŽTSI teisininku Karoliu Liutkevičiumi el. paštu k.liutkevicius@hrmi.lt arba telefonu 8 5 2314 676.

Taip pat esame nusiteikę bendradarbiauti rengiant BPK pataisų projektą ir standartinę pranešimo įtariamajam ar kaltinamajam apie jo procesines teises formą.

Priedama:

Pranešimo apie įtarimą forma, ŽTSI prašymu pateikta Policijos departamento prie VRM, 2013 m. vasario 7 d.

Pastaba: formoje yra faktinė klaida, įtariamojo teises išvardija BPK 21 str. 4 d., o ne 3d. Klaida veikiausiai atsirado todėl, kad forma nebuvo atnaujinta po to, kai įsigaliojo 2010 m. rugsėjo 21 d. BPK pakeitimai.

Pagarbiai,

Laikintai einanti direktorės pareigas
Dovilė Šakalienė

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'Dovilė Šakalienė', written in a cursive style.